

ANTONIO ROSMINI SERBATI (1797 - 1855)

filozofický mysliteľ 19. storočia, kritický realista

(blahoslavený)

1 ZARADENIE DO DEJÍN FILOZOFIE

Antonio Rosmini, teológ a filozof z Roveta, kritický realista, patrí k talianskym mysliteľom 1 ½ 19. storočia. Súčasný biskup z Novary Renato Corti ho označil za veľkého filozofa 19. storočia.¹ Kardinál Ch. S. Martins ho dokonca považuje za najväčšieho mysliteľa Cirkvi 19. storočia.² V starších scholastických príručkách mal miesto medzi ontológami.

2 KRÁTKY ŽIVOTOPIS

Antonio Rosmini Serbati sa narodil 24. marca 1797 v Roverete. Študoval fyziku, filozofiu a matematiku v rodisku a teológiu na univerzite v Padove. Za kňaza ho vysvätili roku 1821. Neskôr sa utiahol do ticha a samoty, kde rozlíšil, že Boh od neho žiada založenie novej náboženskej kongregácie - Charitného inštitútu, členovia ktorého sa dodnes nazývajú rosminiovcami. V r. 1848 ho pápež pripravoval na kardinálsky klobúk, politické okolnosti to však znemožnili. Navyše, r. 1849 sa dostali na index zakázaných kníh jeho dve diela. V dôsledku toho sa Rosmini utiahol a venoval sa výlučne filozofii. Zomrel 1. júla 1855 v meste Stresa so slovami svojho celoživotného presvedčenia: *kľať sa, mlčať a tešiť sa*. 18. novembra 2007 bol Antonio Rosmini blahorečený.³

¹ -SG-, *V novembri sa chystá blahorečenie Antonia Rosminiho*. In: <http://www.radiovaticana.org/SLO/Articolo.asp?c=156458> (07.02.2008).

² Porov. SMOTER, R.: *Kľať sa, mlčať a tešiť sa*. In: *Katolícke noviny*, roč. 122 (2007), č. 50, s. 12.

³ SMOTER, R.: *Kľať sa, mlčať a tešiť sa*. In: *Katolícke noviny*, s. 12.

3 DIELA

Nová esej o pôvode ideí, Základy mravovedy, Porovnávacie a kritické dejiny systémov o princípe morálky, Antropológia, Rozprava o morálnom vedomí, Teozofia, Filozofia politiky a i.⁴

4 VÝCHODISKÁ A PRINCÍPY JEHO UVAŽOVANIA

Jeho názorové zrenie sa prehlbovalo v dvoch základných smeroch: „v otvorenom a poctivom katolicizme a v oddanosti vlastnému národu.“⁵ Svoju filozofiu Rosmini založil na univerzálnej myšlienke bytia; antropológiu na dôstojnosti ľudskej osoby; právo na pevnosti spravodlivosti; teológiu na svetle rozumu, ktorý je celistvým a nadprirodzeným svetlom milosti; morálku na povinnosti praktického poznávania bytia.⁶

Rosmini poukazuje na lásku vo všetkých jej dimenziách. Na prvé miesto kladie lásku duchovnú, za ňou nasleduje láska intelektuálna, čo osobitne vyzdvihol Benedikt XVI. v deň jeho blahorečenia, keď povedal:

„Antonio Rosmini, veľká kňazská postava a osvietený človek kultúry, bol vedený horlivou láskou k Bohu a Cirkvi. Svedčil o cnosti lásky vo všetkých jej dimenziách až po najvyššiu úroveň. Najviac ho však preslávilo pokorné úsilie o to, čo nazval ‚intelektuálna láska‘, čiže zmierenie rozumu s vierou...“⁷

5 PROBLÉM POZNANIA

a) Všeobecný charakter poznania

Poznanie nemožno zredukovať na zmyslovú skúsenosť, ako to robili empiristi. Proti takýmto názorom napísal svoje dielo „Nová esej o pôvode ideí“, kde tvrdí, že naše poznanie má všeobecný charakter. Na vysvetlenie tohto charakteru uvádza dva princípy:

⁴ V češtine vyšla r. 2006 Rosminiho kniha *Il comunismo e il socialismo* (V preklade *Komunismus a socialismus*), Kostelní Vydří, od C. V. POSPÍŠILA, vynikajúceho znalca Rosminiho diela, rozšírená o štúdiu o osobnosti a komplexnom diele A. Rosminiho. V češtine vyšla tiež kniha janovského historika PIETRA PRINIHO: *Od nepřijetí k uznání*, vo Vydavatelství Refugium, popisujúca jeho dramatický život a politickú tvorbu a prístupujúca ukážky z jeho diel.

⁵ C. V. POSPÍŠIL: *Komunismus a socialismus*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 96.

⁶ SMOTER, R.: Kľaňať sa, mlčať a tešiť sa. In: *Katolícke noviny*, s. 12.

⁷ SMOTER, R.: Kľaňať sa, mlčať a tešiť sa. In: *Katolícke noviny*, s. 12.

1. všeobecnosť nemôže vychádzať zo skúsenosti, musí sa a priori nachádzať v mysli,
2. poznanie vecí je výsledkom syntézy apriórneho prvku a empirického údaju.

b) Objektívnosť apriórneho spočíva v „prvotnej syntéze“

Objektívny prvok je nazeraný myslou pred čímkoľvek iným, neoddeliteľný od nazerania (intuície) toho iného. Ide o tzv. „prvotnú syntézu“⁸,

c) Idea bytia je formálny princíp každého poznania

Apriórnym objektívnym prvkom je idea bytia: „*V človeku je určitá prvotná idea, ktorá je tu pred všetkým ostatným; podľa nej sa formujú všetky ostatné súdy ako podľa najvyššieho pravidla.*“⁹ Ako sa ocitá v ľudskej mysli, keďže bez tejto idey by sa nedala pochopiť nijaká myšlienka? Rosmini píše: „*Táto idea sa nenachádza v zmyslových vnemoch..., nedá sa získať reflexiou..., Boh ju v nás neutvára počas percepcie..., je nezmyslom povedať, že emanuje z nás samých. Zostáva teda prijať, že **idea bytia je našej duši vrodená.***“¹⁰

d) Rozdiel medzi reálnym a ideálnym bytím

Ideálne bytie je: abstraktné, neurčité, nie Boh, t.j. nedokonalé, nekonkrétne, je v možnosti byť. Znakmi ideálne bytia sú *všeobecnosť* a *nekonečnosť*. Nie je teda výtvorom našej mysle ani na základe skúsenosti. Formuje sa v nás Božím osvietením.

Reálne bytie je Boh, ktorý je dokonalé, určité a konkrétne bytie, prvotné, najskutočnejšie a absolútne.

Nie reálne bytie, ale **ideálne bytie je formálnym prvkom každého poznania**. Ideálne bytie je samo osebe abstraktné, nepredstavuje nijaký určitý objekt. Aby mohlo predstavovať čosi osobitné, **musí sa spojiť so zmyslovým údajom**.¹¹

⁸ Porov. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišské Podhradie, 1997, s. 92-93.

⁹ ROSMINI, A.: *Principi della scienza morale*. Milano : Signorelli, I, 2. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 93.

¹⁰ ROSMINI, A.: *Nuovo saggio sull' origine della idee*. Roma : Bocca, bod 411-465. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 107.

¹¹ Porov. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 93.

e) Konzekvencia rozdielu medzi reálnym a ideálnym bytím

Na základe jasného rozlíšenia medzi ideálnym a reálnym bytím padá obvinenie Rosminiho z panteizmu i ontologizmu.¹² Radiť (a v príručkách filozofie uvádzať) Rosminiho medzi „ontologistov“ nie je preto celkom správne.

f) Postup poznávania

Poznávanie vecí sa deje postupne. Najprv máme „základný cit“, ktorým bezprostredne vnímame svoje telo: získavame **vedomie seba**. Cez telo vnímame vnemy o veciach, kt. sú od nás odlišné: získavame **vedomie o inom**.¹³

g) Tri činnosti v poznávaní

V poznávaní vecí Rosmini rozlišuje tri činnosti: intuitívne, tvrdiace a abstrakciu. Rosmini píše:

*„Ludské poznatky sa delia do dvoch tried, jedny sa volajú **poznatkami cez intuíciu**, druhé **poznatkami cez tvrdenie**. Intuitívne poznatky sú tie, ktoré sa týkajú povahy vecí o sebe, vecí v ich možnosti... Poznatky, získané v tvrdení alebo v súde, sú tie, ktoré získavame tvrdením, alebo súdom o tom, že nejaká vec jestvuje (substituuje), alebo nejestvuje“.*¹⁴

Intuícia je pred tvrdením. Najprv rozumovo poznám predmet, potom tvrdím, že jestvuje. Takto sa dôjde k presvedčeniu, že ten objekt je predo mnou ako taký, čo jestvuje samostatne, t.j. má vlastné jestvovanie, ktoré je rozdielne od môjho.

Abstrakcia umožňuje človekovi vytvárať si „tie idey, ktoré sú určené jedine po určitej stránke, preto nie sú úplne konkrétne“.¹⁵

¹² **Ontologizmus** tvrdí, že človek poznáva všetky veci v Bohu, cez reálne bytie. Toto učenie nie je v súlade s učením Cirkvi. Rosmini však vždy popieral, že človek má intuíciu reálneho bytia. Poznáva ho len cez ideálne bytie. 1.7.2001 v deň výročia Rosminiho smrti Vatikánsky denník *L' Osservatore Romano* publikoval nótu Kongregácie pre náuku viery, podpísanú vtedajším šéfom Josephom Ratzingerom, na základe ktorej boli všetky jeho odsúdené tézy rehabilitované. In: ZIOLKOVSKÝ, A., *Z indexu zakázaných kníh na oltár*. In: <http://ziolkovsky.blog.sme.sk/c/121082/Z-indexu-zakazanych-knih-na-oltar.html> (06.02.2008).

¹³ Porov. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 94.

¹⁴ ROSMINI, A.: *Breve schizzo dei sistemi di filosofia moderna e del proprio sistema*. Milano: Signorelli, 1942, s. 68. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 94.

¹⁵ ROSMINI, A.: *Breve schizzo dei sistemi di filosofia moderna e del proprio sistema*, s. 70. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 94.

6 METAFYZICKÝ PROBLÉM

Rosmini rozlišuje v metafyzike dve základné vedy: **ontológiu** (bytie skúma podľa toho, ako sa poznáva a utvára v človeku) a **prírodnú teológiu** (bytie poznáva podľa toho, ako sa uskutočňuje v Bohu).

1. Ontológia

a) Tri formy súcna

Rosmini hovorí o troch formách súcna: ideálnej, reálnej a morálnej forme.

Ideálne súcno – je natoľko ideálnym, nakoľko má vlastnosť byť objektom; **reálne** – je reálnym natoľko, nakoľko má vlastnosť byť silou a aktívnym a individuálnym citom, teda subjektom; **morálnym** – natoľko, nakoľko „*zosúladzuje subjekt s objektom (ideálnu a reálnu formu), nakoľko je zdokonaľujúcou schopnosťou.*“¹⁶

b) Ideálne bytie je ontologicky prvé,

lenže nie v podobe skutočnosti, ale **v podobe možnosti**. Ako také nemá nijaké hranice, lenže vzhľadom na reálne súcno nadobúda ohraničenia podľa toho, aká myseľ naň hľadá. V Božej mysli sa ideálne bytie nachádza na spôsob určitej nekonečnosti, v ľudskej mysli sa nachádza na spôsob konečnosti.

c) Človek ako konkrétna syntéza

Rosmini chápe človeka ako **syntézu konečného** (jestvovania) – reálne bytie **a nekonečného bytia** ako Idey – ideálne bytie. Idea predchádza jestvovanie a tiahne ho k Nekonečnu. To spôsobuje, že človek smeruje k absolútnemu Bytiu, k Bohu, keďže má účasť na Bohu cez Ideu. **Zameranosť na nekonečno je trvalá.**¹⁷

¹⁶ ROSMINI, A.: *Sistema filosofico*, č. 170. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 95.

¹⁷ Porov. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 95.

2. Prírodná teológia

a) Poznanie Boha usudzovaním

Prírodná teológia je veda, ktorá sa zaoberá absolútnym bytím, Bohom, „*nakol'ko naša myseľ pozoruje, že súcno okrem časti, ktorá sa nám prejavuje, má aj čosi, čo túto časť presahuje.*“¹⁸ Teológia poukazuje na to, že **človek môže dokázať Boha jedine usudzovaním**: „*Keďže Boha nemôžeme v tomto živote poznať intuíciou (nazeraním - pozn. autorky), ani nejako prirodzene vnímať, na odhalenie jeho existencie je nevyhnutné usudzovanie.*“ „*Preto*“, píše ďalej Rosmini, „*naše poznanie Božej prirodzenosti by sa dalo nazvať aj negatívno-ideálnym,*“¹⁹ Ináč povedané: keby Boh nejestvoval ako Inteligencia a Myslenie, nemohli by jestvovať inteligentné a mysliace bytosti.

b) Teozofická abstrakcia

Boh, ako absolútna skutočnosť, umožňuje jestvovanie idey a to pomocou teozofickej abstrakcie, teda činnosťou „abstrakcie zo seba“. Tzn. abstrakciou ideálneho (možného) z reálneho.

7 PROBLÉM MORÁLKY

Podobne ako gnozeológiu a metafyziku buduje Rosmini na idei bytia aj morálku. **Najvyšší zákon morálky sa zakladá na bytí.** Prvým imperatívom morálneho poriadku je „uznávaj bytie“. Takéto uznávanie obsahuje dvojce: **poznávanie** – patrí do teoretického poriadku a **uznávanie** – patrí do praktického poriadku. Morálny úkon spočíva v praktickom uznávaní bytostí, t.j. v tom, že ich chceme podľa stupňa bytia, ktoré im náleží.

Boh je spomedzi všetkých bytí prvý i posledný, počiatok i koniec všetkých ostatných. **Jemu náleží, aby bol posledným cieľom ľudského života**, ku ktorému smeruje každé uznanie, každý obdiv, všetka ľudská láska i činnosť. Tak sa Božia vôľa stáva základom pozitívneho zákonodarstva.²⁰

¹⁸ ROSMINI, A.: *Sistema filosofico*, č. 176. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 95.

¹⁹ ROSMINI, A.: *Sistema filosofico*, č. 181. In: MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 96.

²⁰ Porov. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (1.diel)*, s. 96.

8 ZHRNUTIE

Antonio Rosmini bol kňaz, filozof, mysliteľ 1 ½ 19. storočia.

V gnozeológii prijíma za princíp poznania tzv. „prvotnú syntézu“. Apriórny prvok je objektívny a je založený na idei bytia. Jeho znakmi sú „všeobecnosť“ a „nekonečnosť“. Ak sa má ideálne bytie stať obrazom toho, čo je čiastkové, musí prísť do styku so zmyslovým údajom. Poznávacia činnosť je trojaká: intuícia, tvrdenie (súd) a abstrakcia.

V metafyzike sú dve hlavné vedy: ontológia a prirodzená teológia. Formy súcna sú tri: ideálna, reálna a morálna. Ideálne bytie je v možnosti a je odlišné od reálneho bytia. Morálna forma zosúladzuje zvyšne dve. Človek je syntézou konečného a nekonečného. Poznanie Božej prirodzenosti sa dochádza úsudkom, tzv. „negatívno-ideálnou“ cestou.

Morálnym imperatívom je „poznávaj bytie v jeho príslušnom poriadku“. Bohu náleží byť posledným cieľom.

LITERATÚRA:

1. MONDIN, B.: *Dejiny filozofie (XIX. a XX. storočie, 1.diel)*. Spišské Podhradie, 1997
2. POSPÍŠIL, C. V.: *Komunismus a socialismus*. Kostelní Vydří, 2006
3. *Katolícke noviny*, roč. 122 (2007), č. 50
4. <http://www.radiovaticana.org/SLO/Articolo.asp?c=156458>
5. <http://ziolkovsky.blog.sme.sk/c/121082/Z-indexu-zakazanych-knih-na-oltar.html>